

Viesuļvētra. 1967. gada 18.–21. oktobris, Pape–Rīga

JĀNIS BALTVILKS †,
RUSLANA MATROŽA komentāri

1967. gada 17. oktobrī kārtējo reizi ierados Papē, lai no universitātes ornitologu¹ Pētera Blūma un Jāņa Baumaņa noķertajiem putniem atlasītu sarkanriklītes vešanai orientācijas eksperimentiem uz Zinātņu akadēmijas Bioloģijas institūta pētījumu bāzi Raudā². Diena visumā vējaina. Vakarā aizeju uz meteoroloģisko punktu, kur puišiem uzstādīti vēja rādītāji, barometrs, termometrs. Pūš DDR vējš. Vēja stiprums vēl neko neliecina. Toties barometrs rāda 740. Tik zems spiediens šoruden te nav bijis. Varētu būt vētra. Liepājā jau iepriekšējā dienā esot ziņots par vētras tuvošanos. Taču tā it kā kaut kur pazudusi.

Pulksten 23.30 vēja stiprums pieaudzis. Liekamies gulēt. 18. oktobrī ap pulksten 03.00 pamostos. Ārā negants troksnis. Logos sitas ūdens šaltis. Mājas sienas dreb. Lielisks vējš! Kaukšana turpinās. Atkal iemieg. Pulksten 05.00 kāds sparīgi dauza pa loga rāmi. Visi trīs uzraujamies sēdus. Aiz loga vārgā mēnessgaismā salicis vīra stāvs izmisuma pilnā balsī sauc:
– Puiši, palīgā! Nāciet palīgā. Jūra kāpj ārā! Lopiņi slīkst. Nāciet, puiši, nāciet!
– Kur? Kas? – mēs esam nesaprašānā.
– Ejiet taisni uz ziemeļiem! – Un vīrs pazūd.

¹ Ornitologi Pēteris Blūms (dz. 1938, tālāk tekstā saukts arī par Piču) un Jānis Baumanis (1940–2006). 1966. gadā abi strādāja Latvijas Valsts universitātes Zooloģijas muzejā.

² Sākot ar 1964. gadu, Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorijai viens no darbības pamatvirzieniem bija putnu orientācijas pētījumi. Viena no šo pētījumu sugām bija sarkanriklīte *Erithacus rubecula*, kuru izmantoja eksperimentos, vērojot putnu reakciju un uzvedību dažādos apstākļos (Liepa 2010). Putnu orientāciju pētīja eksperimentu bāzē “Kalnāji” Raudas apkārtnē, bet tur bija grūtības ar sarkanriklīšu ķeršanu, tāpēc kolēģiem ornitologiem tika lūgta palīdzība migrējošo sarkanriklīšu “piegādē” līdz stacionāram. Piemēram, Jānim Baltvilkam adresētajā 1966. gada 18. oktobra vēstulē P. Blūms rakstīja: “Sestdien biju uz pārrunām ar Hariju (Ornitoloģijas laboratorijas vadītājs Harijs Mihelsons (1930–1981) – red. piezīme). Mēs ar Baumi (Jānis Baumanis – red. piezīme) laikiem brauksim uz Papi ķert Jūsu kantorim sarkanriklītes, jo darbaspēka trūkuma dēļ Jūs nevarot to atļauties un bez tam nevienam no Jūsējiem neesot atļaujas uz Papes aizliegto zonu.”

Pēc brīža atraujam durvis un izsprāgstam ārā. Vējš aizcērt elpu. Pirmais iespaids grandiozs. Es esmu sajūsmā! Pēc kaut kā tāda esmu bieži ilgojies. Paiet var, tikai stipri noliecoties pie zemes. Drausmīgi vēja auri. Sadzirdēt blakus tenerējošo Jāņa un Piča balsis nav iespējams. Brakšķ koki, pa gaisu lido māju jumtu niedru kūļi. Sapinos uz lauka telefona vai elektrības līnijas vados. Koki lūzuši dažādi – dažiem tikai galotnes, citi – pie zemes vai pat izrauti ar visām saknēm. Pār visu to mākoņu plaisās pavīd ķēmīga mēnesnīca.

Pirmītējā sajūsma zūd, kad sākam aptvert notiekošo. Nonākam līdz kāpai. Aiz tās no ūdens ārā rēgojas priedišu galotnes. Kur skriet? Ko darīt? Ā! Lūk! Gāžamies ūdenī. Jūra līdz jostas vietai. Brienam uz nelaimīgo māju, kura atrodas jūrai vistuvāk. Slēpjoties aiz saimniecības ēkām, nokļūstam no aizvēja puses līdz dzīvojamai mājai. Atveram durvis. “Vai te kāds ir?” Klusums.

Lāčojam pāri sētai. Kaut kur ceļā uz kūti mūs sagrābj spēcīga straume. Kājās nākas noturēties ar grūtībām. Atveram kūts durvis. Kas te īsti ir, grūti saprast. Mums nav nekāda gaismekļa.

Tad parādās saimnieks. Uztraucies. Ar pūlēm izdodas abas pa pusei jau slīkstošās cūkas pārdzīt sausākajā galā, kur sakrauti pakaiši vai kas tamlīdzīgs. Nospriežam, ka pagai-

dām lopus nav ko ārā dzīt. Redzēs, kā būs vēlāk. Jā, šī vecā zvejnieka darbalauks vairs nav jūra. Tāpēc jau arī reņģu vietā – cūkas. Traki jau būtu, ja tās nosliktu. Bet arī pagrabā ūdens. Pārtikas krājumi droši vien tagad cieš daudzās mājās. Un kas te vēl notiks? Nu jācer tikai, ka uz rītu tak pierims.

Arī no blakus mājām cilvēki aizmukuši. Sievas sastājušās pūlī aiz kāda šķūnīša augstākā vietā uz kāpas. Vaimanā bez mitas. Panika! Nelāgi! Vajadzētu mierināt. Bet kā?

Brienot pāri sētai, tikai atdūries pret vīndu, pamanu, ka skrienu taisni virsū akai, kurā nu jau vairākas stundas ūdens ir saļš.

Vējš stipri brāzmais. Tumsā aiz kāpas parādās cilvēku bariņš. Visi ciešā pūlī klīst un meklē sausāku vietu. Viņi pienāk pie ļaužu grupas šķūnīša aizvējā. Nākuši no ciema viņa gala – no bākas puses. Tur jau viss esot zem ūdens. Istabas pludojot. Ar bērniem. Iznākuši ar to, ko gadījies uzraut mugurā. Vēl pa kādam sainītim ar ēdamo. No jauna atsākas vaimanas. Kaut ko tādu neesot piedzīvojuši ne tēvi, ne tēvu tēvi.

Paskatos apkārt. Jūra jau saplūdusi kopā ar ezeru, kas atrodas otrpus ciemam. Pāri zemākajām kāpu vietām gāžas spēcīgas strauzes. Nekādus reālus palīdzības darbus vairs nevaram iedomāties.

Kāds vecāks vīrs drebinoties aiz šķūnīša saka:

- Tā, jūs jau tiksat kur prom. Kur ta nu es... Nav spēka... – Asaras acīs. Izmisums. Panika, tas pats jaunākais.

Joprojām tumšs. Dodamies atpakaļ uz mājām. Saimnieks, kurš, mums aizejot, lietišķi vēroja, vai mājai nenocels jumtu, tagad zaudējis sajēgu. Ūdens arī te līdz lievenim. Cilvēki, kas pie jūras nodzīvojuši mūžu, pēkšņi nostādīti kaut kā pārdabiska, neaptverama priekšā. Tāpēc daudz nebrīnos, ka viens otrs rīkojas visai divaini. Kaut kas jādara! Bet kas? Sievām vieglāk, tās tikai vaimanā vienā gabalā. Toties vīri cenšas veikt kādus pasākumus. No mājas, kurā esam apmetušies³, tiek organizēta tāda lāgā nesaprotama evakuācija. Drēbju labi daudz mugurā. Nauda kabatā. Maisā maize un milzīgs spēka gabals. Un uz, domājams, stingrākā jumta augšā. Trakākais tas, ka izvēlēta vieta ir galīgi nepiemērota. Saimnieks aicina arī mūs uz turieni. Mēs tomēr atsakāmies, dodamies istabā, nometam slapjās drēbes un nokrītam gultās. Jūtams nogurums.

Kaut arī karu, paldies Dievam, neesmu pieredzējis, šonakt ciemā novērotais manā apziņā asociējas ar priekšstatu par bēgļu gaitām.

Mazliet sasildījies, pēc laiciņa izeju ārā. Kā liekas, augstu pāri ciemam lido divi helikopteri. Robežsargu posteņa virzienā visu laiku gaisā šaujas raķetes. Bākā kā vienmēr mirkšķina uguntiņa. Ūdens no jūras joprojām plūst spēcīgām strauēm, taču līmenis tagad ceļas lēni, viss noplūst pa līdzenumu uz ezeru. Liekas, ka istabā ūdens neieplūdīs. Taču katram gadījumam apsveram,

³ Pirmajos Papes stacionāra darbības gados, kamēr netika uzbūvētas nakšņošanai domātas koka mājīņas, darbiniekus un ciemiņus izmitināja Papes ciema mājās ("Jukumos" un, iespējams, arī citur), vēlāk (ap 1968. g.) no Engures ezera ornitoloģiskā stacionāra uz Papi nogādāja peldošo koka māju, kuru jau Engurē nosauca par "Kormorānu", tajā varēja apmesties četri cilvēki. Ir jāatzīmē, ka šī mājiņa joprojām kalpo putnu pētniekiem Papes stacionārā.

kur novietot zinātniskos materiālus un būrišus ar sagūstītajiem putniem, kā arī mūsu apģērbu un citas nedaudzās mantas, ja gadījumā vētra līdz rītam nenorims un ūdens tiks pāri sliekšnim.

Tad dodos apskatīt, kā jūtas mūsu un kaimiņu māju ļaudis. Aizbrienu līdz ēkai, kur viņi novietojušies. Sievas joprojām vaimanā. Kādi laiki, kādi laiki! Arī vīri stipri uztraukti. Viena no sievām, ieraudzījusi mani nākam, līdzjūtīgi saka: - Un cilvēks kā uz savu nelaيمي taisni tagad no Rīgas atbraucis.

Viņai ne prātā nevar ienākt, ka īstenībā es izjūtu īpatnēju sajūsmu. Grēks būtu teikt, ka esmu sajūsmā par to, ka Papi pārplūdinājusi jūra. Šie cilvēki nav pelnījuši tādu postu. Taču vētra plosās neatkarīgi no tā, vai es šeit esmu, vai ne. Jūtos priecīgs par to, ka taisni šajā reizē esmu te ieradies. Ja pats nebūtu šeit, par visu notikušo varētu tikai noklausīties no aculieciniekiem. Un tādā gadījumā mani noteikti pārņemtu skaudība, ka neesmu pats to redzējis. Vējš, jūra, rudens – tie mani veci draugi. Šajā naktī tie rāda ko neatkārtojamu, vienreizīgu.

Saimnieks tagad jau saprātīgi norāda uz būvkoku kaudzi, no kuras vajadzības gadījumā veidot postu.

Dodos atpakaļ istabā. Nekā prātīgāka nezīnu, ko iesākt. Esmu manāmi noguris. Ja gadījumā briesmu draudi pieaugs, kuģosim kaut vai ar postu. Pagaidām, ja nekrīt panikā, nemaz nav tik traki. Beidzot kļūst gaišāks. Vējš rimst, uzbrūk tikai atsevišķas brāzmas. Ūdens līmenis vairs neceļas.

Mūsmājnieki atgriežas istabās. Cilvēki pat mazliet tādi kā nokaunējušies par neprātīgo mukšanu no mājām. Istabās ūdens neieplūdīs, kaut arī daudz netrūka. Bet ko tad varēja zināt? Nekad taču tāds trakums, ka jūra nāk virsū, nebija piedzīvots.

No rīta, kad jau pavisam gaišs, ūdens sāk lēni kristies. Aizbrienam

līdz kāpām. Kāpu priedītēs un uz pļavas mētājas zari, tiklu pludiņi, bojas, pudeles, kastes. Lielākajā daļā mūsu putnu ķeramot tiklu, kas izvilkti ieplakā starp kāpām, tagad var ķerties mencas vai reņģes. Uz ciema dienvidu galu pāri lāmām grupiņās dodas nakti izbēgušie cilvēki. Daudziem redzami sainīši.

Pagājusī nakts tagad liekas kaut kas nereāls, kā senas bērņības atmiņas. Par notikušo liecina saplucinātie ciema ēku jumti, apgāztās sētas, elektrības un telefona stabi, zāļu vīšļi vēl savās vietās palikušo elektrības līniju vados. Pa kāpām ejam uz ciema dienvidu galu. Vietā, kur bijis cukurbiešu lauks, tagad apmēram metru biezs smilts un oļu uznesuma slānis. Gar šā vienā naktī izveidotā bruģa malu vietām ārā reģojas biešu lapu gali. Bāka pati stāv kā stāvējusi, tikai tās ēkas jumta skārda fragmenti satīti kamolā pie kāda pussagrauta žoga.

Nonākam līdz kanālam, kas savieno ezeru ar jūru. Vēl vakar te stāvēja trīs zvejnieku kuģīši. Tagad viens no tiem atrodas viņpus sagrautā tilta drupām, gandrīz uz paša ceļa. Pirmajā acumirkli rodas iespaids, ka kuģītis cietis autokatastrofā un tagad slīpi guļ uz ceļa uzbēruma. Divi pārējie aizdzīti tālāk uz ezera pusi. Viens no tiem redzams uz kādas pagājušajā naktī izveidojušās saliņas, bet otra priekšgals izslejas no ūdens vairāk par puskilometru no šejienes.

Vīri stāv krastā un groza galvas. Pār kanālu bijušā tilta vietā nostiepta virve, gar kuru laivā var pārvilkties uz viņu krastu. Tur, kur beidzas tilts, kanālā guļot traktors un motocikls. Nakts braucēji paši gan esot tikuši ārā. Nedzird, ka ciemā kāds cilvēks būtu smagāk cietis. Noslīkuši tikai vienam otram lopi.

Pa ceļu joprojām tek sāļa ūdens straume. Liknājot caur sakritušo stabu, koku un saraustīto vadu mudžekļiem, atgriezāties mājā. Ceļmalā atrodam divas mencas un vienu stagaru.

1967. gada
17.–18. oktobra vētras
postījumu fotogrāfijas
no LVGMC arhīva.

Pienāk vakars, pirmās dienas vakars pēc vētras. Jūra visumā rāma. Mākoņi tumši, tumši. Saliektie un nolauztie koki un izspūrušie jumti uz norietošās saules gaišās apmales fona zem melnajiem padebešiem rada īpatnēju, dramatisku noskaņu. Iededzinām petrolejas lampu, no aunam sabristās kājas un, kaut ko iekoduši, liekamies pie miera.

19. oktobra rītā izvācam no kāpu rajona putnu ķeramos tīklus un citas ierīces, kuras vēl izdodas atrast. Lai piekļūtu mūsu būdiņai “Regulus”, kur glabājas putnu gredzenošanas pieredumi un citas mantas⁴, nākas izpeldēties nebūt ne siltajā ūdenī, kas te, ieplakā starp kāpām, nemaz netaisās kristies. Un arī pati būdiņa vairs nav tajā vietā, kur pirms diviem mēnešiem

⁴ Būdiņa ar tai piešķirto nosaukumu “Regulus” (masveidīgākā migranta Papē – zeltgalvīša *Regulus regulus* – latīniskais nosaukums) tika uzcelta 1967. gada augustā, kad Papes kāpās uzsāka masveidā ķert un gredzenot migrējošos putnus. Jāatgādina, ka pirmajā (1966. gada) rudenī notika tikai divas eksperimentālās putnu ķeršanas akcijas (05.–06. un 21.–23.10.; Blūms u.c. 1967), bet jau nākamajā – 1967. gadā uzsāktas stacionāras darbības, putnu gredzenošana notika nepārtraukti 64 dienas – no 16. augusta līdz 18. oktobrim (Blūms, Baumanis 1968), tāpēc bija vajadzība pēc vietas sakārtošanas ilgstošai darbībai. Domājams, ka tieši 18. oktobra vētra bija par iemeslu gredzenošanas aktivitāšu pārtraukšanai tajā rudens sezonā. Piemēram, 1968. gada sezonā putnu ķeršanas un gredzenošanas darbi veikti ilgāk, sākot no 29. augusta līdz 1. novembrim (Blūms u.c. 1970), bet 1969. gadā – no 6. septembra līdz 5. novembrim (Blūms u.c. 1971).

universitātieši to uzcēluši. Jūra šodien atkal pavisam tāda nemierīga. Tā atgādina saniknotu zvēru, kurš gan iedzīts atpakaļ savā krātiņā, bet tomēr vēl turpina rēkt un gaida mirkli, kad atkal izrauties. Līst.

Notikušais ciemniekos atstājis savas pēdas. Vairāki pat runā pa pusei ar humoru, pa pusei nopietni, ka vajadzēšot pārcelties uz dzīvi Rucavā. Tagad, kad celšoties vējš, nekad vairs nevarēšot gulēt.

Lūk, vēl kāds atgadījums. Ciemā nelielā mājiņā dzīvo divas vecas sieviņas. Jādomā, ka tām vairs ne redze, ne dzirde nav tāda kā jaunībā. Viņas nakti dzirdējušas vēja troksni. Paskatījušās pa logu – ārā viss balts. Nodomājušas, ka uzsnidzis sniegs, un gulējušas tālāk. Ūdens istabā nav ieplūdis. Ja būtu zinājušas, ka “sniegs” ir mēnesnīcas apspīdēts ūdens, droši vien, kā pašas teica, būtu aiz bailēm nomirušas.

Te, pašā ciemā, mežu nav. Tie sākas aiz ezera. Mežu ieraugām tikai vakara pusē, kad ar mantām dodamies uz Rucavu. Bet ne jau vairs mežu. Bijušo mežu! Ārprāts! Bijušie mežsargi nu kļuvuši par bijušo mežu sargiem. Tāds varētu izskatīties mežs pēc atomsprādziena⁵. Koki, nolauzti dažādā augstumā no zemes vai arī izgāzti ar visām saknēm, guļ veseliem

klājiem. Pa vidu paceļas viens otrs nenolauzts, bet saliekts un krītošs koku nobrāzts stumbrs. Arī pāri ceļam ik pēc dažiem desmitiem metru guļ egles, priedes, bērzi. Automašīnām ceļš burtiski izzāģēts caur kritušo koku mudžekli. Pārņem tāda padrūma noskaņa. Vīstošās, sadragātās egles izplata smaržu, kas atgādina bērnu ceremoniju. Mežiniekiem nebūs viegli ar to tikt galā.

Pašā Rucavā kritušo koku jau mazāk. Uzzinām, ka vētra skārusi visu Latviju un aizgājusi tālāk uz ziemeļaustrumiem, taču vislielākais niknums laikam gan izgāzts uz Kurzemes atklātās jūras piekrasti.

20. oktobrī caur Grobiņu, Kuldīgu, Tukumu un Jūrmalu iebraucam Rīgā. Visur pa ceļam vētras izgāzti koki, elektrības un telefona stabi. Taču tas viss salīdzinājumā ar Papē pieredzēto liekas tīrais sīkums.

⁵ Jaunākajiem lasītājiem varētu šķist neparasta šāda vētras nogāzta meža ainas salīdzināšana ar atomsprādziena radīto postāžu, bet ir jāatceras, ka stāsta uzrakstīšanas laiks (1977. g.) ir viens no t.s. aukstā kara politiskā un militāra saspīlējuma periodiem starp ASV un PSRS un to satelīvalstīm, kad pastāvēja “lielāka varbūtība” kodolkara uzsākšanai. Tāpēc tajos gados daudz par to tika runāts, plašsaziņas līdzekļos (tai skaitā arī TV un filmās) rādītas (modelētas) potenciālās sekas šādam karam, un tā vizualizācija dziļi iesakņojusies padomju cilvēku prātos, īpaši jaunāku paaudžu, kuri ar savām acīm nebija redzējuši vēl nesēnā Otrā pasaules kara notikumus.

Piezīmes J. Baltvilka rakstam par 1967. gada orkānu Papē

RUSLANS MATROZIS,
matruslv@inbox.lv

2017. gada jūnijā tikos ar Dzintru Baltvilku, no kuras saņēmu Jāņa Baltvilka (1944–2003; Vīksne 2003) atstātā arhīva daļu, kas attiecas uz viņa ornitoloģiskajām aktivitātēm (vēstules, dienasgrāmatas, fotogrāfijas un dokumenti, par periodu no 1959. līdz 1977. g.). Starp tiem bija arī šis – 1977. gadā uzrakstītais stāsts (vienīgais eksemplārs!) par piedzīvoto, no 1977. gada mērot – pirms desmit gadiem Papes ciemā, kad Latvijas teritoriju, un īpaši Kurzemes rietumu daļu, aizskāra spēcīgs orkāns. Rakstam bija pievienota lapa ar šādu teikumu “1977. gada maijā 1 eks. nodots “Lauku Dzīvei”.” Domājams, ka šis raksts tika iesniegts publicēšanai minētajā žurnālā, bet netika akceptēts.

Mazliet vajadzētu paskaidrot šajā rakstā aprakstītos notikumus un to seku nozīmi. Kopš 1960. gada, kad Latvijas teritorijā uzsāka reģistrēt vēja brāzmas, tieši 1967. gada 17. un 18. oktobra orkāns ir bijusi visspēcīgākā un postošākā rudens vētra līdz pat šai dienai. Ciklonu pāris bija izveidojies virs Dānijas un virzījies pa trajektoriju: Kopenhāgena–Gotlandes sala–Somu jūras līča ass. Sasniedzot Latvijas rietumu piekrasti, vēja brāzmas bija līdz 25–30 m/s, bet vietām (posmā no Liepājas līdz Papei) reģistrētas brāzmas pat līdz 48 m/s (pagaidām absolūts vētras spēka Latvijas rekords!). Tālāk Latvijas teritorijā vētra virzījās pa iekšzemi uz austrumiem – no Liepājas līdz Saldum, tad, sasniedzot Jēkabpili, tās spēks pakāpeniski noplaka.

Visvairāk no vētras cieta meži, elektrolīnijas un tautsaimniecība. Zināmā mērā pateicoties apstāklim, ka orkāns Latviju sasniedza naktī, cilvēku upuru skaits tieši vētras laikā bija samērā neliels, ir tikai ziņas,

1967. gada 17.–18. oktobra vētras postījumu fotogrāfijas no LVĢMC arhīva.

ka no Liepājas mola jūrā ieskaloti un noslikuši divi maksšķernieki (Grūtups 1999). Vēlāk tika aprēķināts, ka vētras laikā tika izgāzti un nolauzti ap 12 milj. kubikmetru koku, īpaši egles un priedes, kas pēc daudzuma līdzvērtīgs triju gadu perioda plānotajam ciršanas apjomam. Kokus gāz jau desmit balles stipra vētra ar spēku 20–25 m/s, bet stiprāka vētra nodara visai ievērojamus postījumus mežiem. Procentuāli skaitot, 1967. gada orkāns skāra 24,8% Latvijas mežu (Grūtups 1999), kam sekoja kaitēkļu masveida savairošanās un dažādas koku slimības. Viens no tik apjomīgu vējgāžu seku likvidēšanas veidiem bija papildspēku uzaicināšana no citām PSRS republikām (Baltkrievijas, Ukrainas un Krievijas), bet, likvidējot orkāna sekas, samērā bieži notika smagi nelaimes gadījumi, jo pieaicinātajiem viesstrādniekiem trūka praktisku iemaņu mežizstrādes darbos. Pēc seku likvidēšanas daļa no šiem strādniekiem palika Latvijā uz pastāvīgu dzīvi.

Gribētos īpaši atzīmēt, ka padomju gados par dabas katastrofām no valsts puses stingri cenzētajā presē rakstīja visai maz, pārsvarā aprobežojoties ar īsiem ziņojumiem un cenšoties slēpt patiesi radušos zaudējumus saimniecībai. Arī par 1967. gada oktobra orkāna postījumiem Latvijas avīzēs ir publicēta visai skopa informācija, bet vairākos trimdas laikrakstos pārpublicēts detalizētāks notikumu apraksts no kādas Liepājas iedzīvotājas, kura šo ziņu vēstules

veidā nosūtīja saviem radiem uz Toronto Kanādā. Citēšu dažus fragmentus: “Reiņa meža aiz Pērkones (ap 11 km no Liepājas) vairāk nav. [...] Ielās lielle vecie koki nolauzti vai izgāzti ar visām saknēm, sakrituši krustām, šķērsām. [...] Jaunliepājā Raiņa parkā cietuši 267 lielle vecie koki, bet jūrmalas apstādījumos (Vecliepājā), galvenokārt no Peldu līdz Jūrmalas ielai, – 285.” (Anon 1967).

Tieši tāpēc šis J. Baltvilka stāsts ir savā ziņā unikāla liecība par piedzīvoto, kas uzrakstīts visai emocionāli un dzīvi, salīdzinājumā ar bieži vien “sauso” oficiālo notikumu versiju. Turklāt autors atradās faktiski pašā vētras epicentrā, kas skāra stingri aizsargājamo Latvijas piekrastes (PSRS rietumu robežas) zonu, ziņas no kurienes bieži vien tika slēptas un pat nesaglabājas līdz mūsdienām. Ņemot vērā apstākli, ka šis stāsts līdz šim nebija publicēts un to pēc atmiņām ir uzrakstījis notikumu liecinieks un sabiedrībā labi zināms rakstnieks, kas daudzus gadus veltījis arī putnu pētīšanai un to izziņas popularizēšanai, īpaši bērnu un jauniešu vidū, mēs nolēmām šo stāstu pilnībā publicēt žurnālā “Putni dabā”, ar dažiem komentāriem un paskaidrojumiem, lai padarītu tekstu vieglāk saprotamu.

Lai gan autors šajā rakstā nesniedz detalizētāku informāciju par orkāna tiešo ietekmi uz putniem, tomēr ir skaidrs, ka vētra nogāza daudzas lielās putnu

ligzdas (stārķu, dienas plēsīgo putnu) un nolauza ligzdu kokus, kā rezultātā turpmākajos gados (desmitgadēs?) vairākām sugām, iespējams, bija grūtības piemērotu ligzdu koku atrašanās. Katrā ziņā notika ligzdojošo pāru skaita samazināšanās (piemēram, baltajam stārķim: Veroman 1976; melnajam stārķim: Strazds 2011), bet mums trūkst uzskaišu datu, lai kvantitatīvi novērtētu kaitējumu putnu populācijām. Samērā neilgi pēc tam, 1969. gada 1. un 2. novembrī, pāri Latvijai brāzās otrs spēcīgais orkāns, kas arī visai negatīvi ietekmēja mežu stāvokli, īpaši valsts austrumu daļā (vētra skāra 34,4% meža platību Latvijā; Grūtups 1999) un noteikti atstāja iespaidu uz daudzu meža putnu sugu populācijām, kuras vēl nebija atguvušās no iepriekšējā orkāna. Nerunājot par abu orkānu laikā nogāzto koku skaitu, turpmākajos gados daudzkārt pieaugošs trok-

snis no zāģiem un meža tehnikas vēl vairākus gadus turpināja traucēt perējošo meža putnu mieru.

Šajā sakarā ir arī jāatzīmē, ka, jau sākot ar nākamo – 1970. – gadu, ornitologi pievērsuši uzmanību meža putnu populāciju stāvoklim. Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorija, kur tolaik strādāja J. Baltvilks⁶, noslēdza līgumu ar Latvijas PSR Mežsaimniecības un mežrūpniecības ministriju, uz kura pamata mežniecībās tika veikta aptauja par 29 reto dzīvnieku sugu sastopamību (par melno stārķi, dzērvi, ūpi, u.c.). Ziņot par retajām dzīvnieku sugām aicināja arī apzinīgus iedzīvotājus (Baltvilks 1970). Pēc šīs aptaujas rezultātiem tika skaitliski novērtēti vairāku sugu populāciju apmēri, piemēram, melnajam

⁶ Jānis Baltvilks strādāja Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorijā no 1965. līdz 1974. gadam (Viksne 2003).

stārķim – sugai, kurai, domājams, masīvās ligzdas pamatīgi cietušas abu orkānu rezultātā, – ligzdojošās populācijas apmērs Latvijā novērtēts ap 150–200 pāru (Балтвилкс 1972). Tādējādi varētu teikt, ka abu spēcīgo orkānu negatīvā ietekme veicināja ornitologu interesi par reti sastopamo meža sugu stāvokli Latvijā, un tas notika vēl pirms t.s. Sarkanās grāmatas laikiem 20. gs. 70. gadu otrajā pusē (Matrozis 2017).

Noslēgumā vēlos pateikties Dzintrai Baltvilkai par iespēju iepazīties, ieskenēt un turpmāk izmantot Jāņa Baltvilka atstāto arhīvu, kas labi raksturo dzīves nianses un dažādus likločus padomju gados, kā arī par laipno atļauju publicēt šo rakstu, kas prievātajā arhīvā gaidīja “savu laiku” 40 gadu. Paldies Asnātei Plēpei par J. Baltvilka raksta teksta ievādišanu datorā.

Literatūra

Anon. 1967. Ziņas no Latvijas. *Londonas Avīze*, nr.1108 (24.11.1967): 8.

Baltvilks J. 1970. Jūsu novērojumi – dabas aizsardzībai. *Padomju Jaunatne*, 149 (6488), 02.08.1970.

Blūms P., Baumanis J. 1968. Baltijas operācija Latvijā 1967. gada rudenī. Pārskats par putnu ķeršanu un gredzenošanu. *Zooloģijas muzeja raksti 2*: 7–18.

Blūms P., Baumanis J., Baltvilks J. 1967. Migrējošo putnu ķeršana ar tīkliem 1966.g. rudenī Latvijā. *Zooloģijas muzeja biļetens 1*: 103–106.

Blūms P., Baumanis J., Lipsbergs J., Rūte J. 1971. Baltijas operācija Latvijā 1969. un 1970.g. Pārskats par putnu ķeršanu un gredzenošanu. *Zooloģijas muzeja raksti 7*: 5–35.

Blūms P., Baumanis J., Rūte J. 1970. Baltijas operācija Latvijā 1968. g. rudenī. Pārskats par putnu ķeršanu un gredzenošanu. *Zooloģijas muzeja raksti 5*: 7–19.

Grūtups G. 1999. Kas bija pustrēšais pasaules karš. Grām.: Gadsimta katastrofas Latvijā. Cēloņi. Liecības. Mācība. Rīga, Mans īpašums: 6–14.

Liepa V. 2010. Ar kalendāru un kompasu uz Dienvidāfriku. *Putni dabā 2010/3–4*: 8–17.

Matrozis R. 2017. Sarkanās grāmatas nozīme dabas aizsardzībā. *Vides vēstis 2/2017*: 16–21.

Strazds M. 2011. Melnā stārķa saglabāšanas ekoloģija Latvijā. Disertācijas kopsavilkums. Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultāte. Rīga: 7.

Veroman H. 1976. Distribution Dynamics of the White Stork *Ciconia ciconia* in the Baltic area. *Ornis Fennica 53*: 150–152.

Viksne J. 2003. Jānis Baltvilks (24.07.1944.–04.10.2003.). *Putni dabā 13.3*: 2–3.

Балтвилкс Я. 1972. Результаты учета гнездящихся черных аистов в 1970 г. в Латвии. В кн.: Тезисы докладов VIII Прибалтийской орнитологической конференции. Таллин: 7–9.

Summary

Hurricane. October 18–21, 1967, Pape–Riga /Jānis Baltvilks, Ruslans Matrozis/

The article describes an eyewitness experience of the hurricane, which took place in western Latvia on the night from 17 to 18 October, 1967. The author, ornithologist Janis Baltvilks (1944–2003), visited the ornithological station in the village Pape on these days, when the wind speed at night reached 44 meters per second. He describes in detail his emotions being in the epicentre of this natural disaster. This description was written ten years after the event (in 1977) but remained unpublished. In the comments to this article, Ruslans Matrozis describes this natural phenomenon in more detail, its impact on forestry (24.8% of the forest in Latvia were destroyed or damaged) and the negative effect to the populations of some large bird species (White Stork, Black Stork, birds of prey), whose nests were demolished due to the strong winds. Two years later (01/02.11.1969) another strong hurricane broke out across central and eastern Latvia. As a result 34.4% of the forests in Latvia were destroyed or damaged, which also influenced the populations of many bird species, which presumably had not yet restored breeding populations after the previous hurricane. The destructive impact of both hurricanes affected the beginning of the collection of information about breeding populations and distribution of forest bird species in Latvia since 1970.